

אחרי תפיסת 'תל חי' לא הגיעו עוד ידיעות קונקרטיות על אניות מעפילים צפויות וסיורי הבריטים בים ומעל הים צומצמו. באותו חודש בוצעו גם שינויים ארגוניים בשרשרת הפיקוד, מפקד כוח המשימה SNOA הוכפף ישירות למפקד צי הים התיכון, שלא דרך FOLEM. שינוי זה בוצע כחלק מהפקת לקחים מצטברת והוא נועד לקצר תהליכים וזמני אישור בפעולות ההשתלטות.¹

ב-7 באפריל החלו להצטבר ידיעות על אנייה גדולה בשם Smyrna המתעתדת לצאת מקונסטנצה שברומניה ועל סיפונה 1,500 מעפילים.² רומניה הייתה בשלב זה מדינה כבושה על ידי בעלות הברית ונמצאה בשליטת ברית המועצות. הבריטים פנו לסובייטים דרך ועדת פיקוח המשותפת (Allied Control Council) של בעלות הברית על המדינות שנכנעו וביקשו לקבל פרטים על האנייה ונוסעיה.³ הברור העלה כי ל-1,500 הנוסעים יש ויזות למקסיקו. הבריטים הניחו שהן מזויפות וכי מדובר במעפילים ולכן פנו לסובייטים לעכב את ההפלגה, הסובייטים לא נענו מטעמים שונים ונאחזו בטיעון כי למפליגים יש אשרות תקפות.⁴ הטיעון לא שכנע את הבריטים ומכאן הם פעלו בשני ערוצים במקביל. בערוץ הדיפלומטי מול הסובייטים כדי לסכל את ההפלגה ובערוץ המבצעי כדי ללכוד את האנייה טרם הגעתה לחופי הארץ.⁵

'סמירנה' הייתה אכן אניית מעפילים שתקרא מאוחר יותר 'מכס נורדאו'. היא הייתה אנייה בבעלות יוונית, עשויה עץ, בדחי 740 טון. במהלך המלחמה הוחרמה מידי היוונים ושמשה את הצבא האדום לתובלת חיילים. לאחר המלחמה חזרה לבעלות יוונית ובהמשך הוצעה למכירה.⁶ המידע על האנייה הגיע לנציגי המוסד ביוון דרך סוכן אניות היווני פנדליס שתיווך בעבר מספר פעמים בתהליכי רכישה וחכירה של אניות לצרכי העפלה. אנשי המוסד מצאו את האנייה מתאימה לצרכים והשיגו את המימון הדרוש.⁷ האנייה הועברה מפיראוס לקונסטנצה ושם והחלו בהכנתה לקליטת המעפילים. ב-23 במרס הגיעו לאנייה משה אוורבוך ובן אפריים שניהם אנשי פלי"ם ואיש המוסד שייקה דן, השלושה השתלבו בעבודות ההכנה.⁸ הספינה הותאמה לנשיאת 1,600 מעפילים, דפנותיה הוגבהו ומעליהן הונח סיפון שלם כתוספת.

¹ שם, עמ' 45.

² שם, עמ' 47.

³ סלוצקי – הגנה, כרך ג', עמ' 1908.

⁴ שם, שם.

⁵ ליבריר – מאבק, עמ' 109.

⁶ אהרוני – מטות, עמ' 121.

⁷ שם, שם.

⁸ אליעזר ערמון, "סיפור המעשה", ינאי ואלמוג – שערים, עמ' 386.

מתחת לסיפון שנוסף הוכנו מקומות לינה על גבי דרגשים ל-800 מעפילים. 800 מקומות נוספים נבנו במחסנים שבבטן האנייה. שמונה סירות הצלה גדולות נרכשו לטובת ההפלגה והן נקשרו על הסיפון העליון. למפקד ההפלגה נתמנה איש הפלי"ם אליעזר ורש (ערמון), הגדעוני שהצטרף היה חיים פורת (פרטקין). הצוות השכיר כלל רב חובל רומני ו-20 אנשי צוות, 18 רומנים ושני יוונים.⁹

המודיעין הבריטי עקב כל אותה עת על התארגנות האנייה.¹⁰ לאור הערכה כי האנייה עומדת לצאת לדרך הופעלו החל מה-9 באפריל מול חופי הארץ סיורי משחתות וסיורים אוויריים שבוצעו על ידי מטוסי 'וורוויק'. ב-13 בחודש נוסף על מטוסי ה'וורוויק' גם סיור של מטוס קרב בקרבת החוף, כל אלה היו לשווא. ב-19 באפריל התקבל דיווח כי האנייה עדיין בקונסטנצה והסיורים הופסקו.¹¹ ההפלגה אכן תוכננה ל-15 באפריל אך נדחתה מספר פעמים עקב מספר קשיים שונים כפי שיפורט לעיל.¹²

ב-14 באפריל היו שתי רכבות עמוסות מעפילים אמורות לצאת מבוקרשט לקונסטנצה אך אז נסוגו בהם שלטונות רומניה מאישורם והתנו את הסכמתם ליציאת היהודים בויתור על רכושם וגם בתשלום כופר. יתכן שעוכב זה נבע כתוצאה מהלחץ הדיפלומטי שהפעילו הבריטים.¹³ המעפילים הסכימו לוותר על רכושם והמוסד שילם את הכופר. לאחר התשלום הודיעו שלטונות רומניה למשלחת הבריטית כי למעפילים יש ויזות למקסיקו וכי לא ניתן למנוע עוד את יציאת האנייה. מועד יציאתה נקבע ליום ה-4 במאי וכך ב-2 במאי יצאו הרכבות מבוקרשט וב-3 במאי החל תהליך ההעמסה. התהליך ארך זמן רב מהמתוכנן, אנשי הפלי"ם לא התנסו בהעמסת אנייה במספר כה גדול של אנשים וכשעלו לסיפונים 1,000 אנשים לא נשאר באנייה מקום. הדבר יצר ויכוחים וקטטות.¹⁴ לשמע המהומה הגיעה משלחת של נציגים יהודיים מהמפלגה הקומוניסטית (ה'קומיטאט דמוקרטי') ברומניה לבדוק את המצב. הנציגים התרשמו שהאנייה אינה בטוחה להפלגה וכי אסון ה'סטרומה' עומד לחזור אם תפליג.¹⁵ ביוזמת אותה קבוצה מונה צוות בדיקה מקצועי כדי לבדוק את כשירותה. הצוות מצא את האנייה כשירה אך התעוררו עוד ויכוחים.¹⁶ לבסוף הצליחו אנשי המוסד להגיע

⁹ אהרוני - מטות, עמ' 121.

¹⁰ ניניאן - פטרול, עמ' 46.

¹¹ שם, שם.

¹² סלוצקי - הגנה, כרך ג', עמ' 1908.

¹³ כהן - אימפריה, עמ' 197.

¹⁴ אהרוני - מטות, עמ' 122.

¹⁵ סלוצקי - הגנה, עמ' 1910.

¹⁶ אנשי המפלגה הקומוניסטית, גם היהודים שבהם, לא אהדו את הרעיון הציוני. (ונייה אניות או

להבנות עם כלל הקבוצות ומוקדי הכוח ולהעלות את יתר המעפילים.¹⁷ עקב קשיים אלה יצאה הספינה לים רק ב-6 במאי בשעה 14:00, על סיפונה הצטופפו 1,633 מעפילים. היציאה מנמל קונסטנצה הייתה כרוכה במעבר בקרבת שדה מוקשים, בשעת היציאה שרר ערפל כבד באזור והנתב החליט שהתנאים אינם בטיחותיים והחזיר את האנייה לעגינה בפתח הנמל. רק למחרת בבוקר התפזר הערפל וב-06:30 יצאה הספינה לים הפתוח. הנתב עבר במצרי הבוספורוס והדרדנלים, המשיך למעבר הסקרפנטו ומשם ישירות לחופי הארץ.¹⁸

ההפלגה בים האגאי ובים התיכון עברה ללא אירועים חריגים אם כי בתוך האנייה ובין המעפילים נתגלעו קשיים ובעיות. חוסר היכולת של אנשי המוסד לסנן, למיין ולהכין את המעפילים טרם ההפלגה בא עתה לידי ביטוי ובמהלך ההפלגה ניכרו חוסר אמון וסרבנות מצד קבוצות שונות של מעפילים.¹⁹

ב-8 במאי דיווח המודיעין הבריטי על יציאתה בדיעבד של האנייה מקונסטנצה.²⁰ זמן הגעתה המשוער חושב והסיוורים נפרשו מחדש. ב-13 במאי בשעה 13:00 התגלתה אנייה חשודה על ידי הסיור האווירי. מטוס דיווח את מיקום המטרה והכווין את המשחתת 'ג'רויס', (H.M.S Jervis) שסיירה מערבית לראש הנקרה, כדי ליירטה. 'ג'רויס' הגיעה לקרבתה בשעה 16:30 וזיהתה אותה כאניית המעפילים לה ציפו.²¹ בשלב זה יצאו המעפילים לסיפון העליון עם שלט האומר שהאנייה מפליגה לארץ ישראל ואינה נושאת נשק.²² שם האנייה 'מכס נורדאו' הוצג בשלטים שהוכנו מראש. 'מכס נורדאו' היה ממייסדי התנועה הציונית והשם נועד לקשר, תודעתית, את מפעל ההעפלה למפעל הציוני. ההנחיות שקבלו המלווים היו להתנגד לעליית מלחים בריטים לספינה ולנסות בסופו של דבר להעלות את הספינה על החוף.²³

מפקד המשחתת לא ניסה להשתלט על האנייה בלב ים, הוא הפליג אחריה כצל עד כניסתה למים הריבוניים.²⁴ הספינה הגיעה למפרץ חיפה ב-14 במאי אחר חצות. מיד כשנכנסה לתחום המים הריבוניים התבקשה לעצור. האנייה לא נענתה ומפקד

---

¹⁷ שם, עמ' 1908.

¹⁸ שם, שם.

¹⁹ ינאי ואלמוג אליעזר ערמון סיפור המעשה עמ' 391

²⁰ Admi 19532, מאת סרן דיקנס בשם מפקד המשחתת 'ג'רויס' אל SNOA, דו"ח יירוט 'מכס נורדאו', 5.5.1946 (נמצא באת"ה).

²¹ שם, שם.

²² זוהי הצהרה חריגה שלא נשמעה קודם לכן מאניית מעפילים. ההצהרה נובעת כנראה מהעובדה שהרומנים אכן נתנו נשק בידי המלווים והתכוונו שתיווצר פרובוקציה. כשנודע הדבר לאנשי המוסד הם הניחו שהמודיעין הבריטי יגלה וידווח את עובדת המצאות הנשק למפקדי המשחתות וכי האחרונים עלולים למחר ולפתוח באש במהלך יירוט האנייה. 'אניות או מדינה' עמ' 68 סלוצקי - הגנה, כרך ג', עמ' 1908.

²⁴ Admi 19532, מאת סרן דיקנס בשם מפקד המשחתת 'ג'רויס' אל SNOA, דו"ח יירוט 'מכס נורדאו', 5.5.1946 (נמצא באת"ה).

ה'ג'רויס' הורה לירות צרור קצר מתותח ה-20 מילימטר לפני חרטומה, או אז נעצרה. מהמשחתת שאלו אם בכוונת האנייה להיכנס ולהיקשר לרציף כל שהוא, מהספינה השיבו שאינם מכירים את הנמל ומעדיפים לעגון ולהמתין לבוקר.²⁵ לפנות בוקר, לקראת הכניסה לנמל, הגיעו בסירה של חברת ה'עוגן' אבא חושי ויעקב דורי, הם ביקשו מהמלווים להורות את המעפילים לא להתנגד ולזרוק כלי נשק, אם היו, לים.²⁶ מיד אחר כך עלו מלחים ושוטרים בריטים לאנייה, רב החובל הרומני סיפר לשוטרים שהכניסה למים הריבוניים של ארץ ישראל הייתה למרות התנגדותו ושהמעפילים פרצו לחדרו והשמידו את הניירת. המעפילים נראו למפקד צוות ההשתלטות הבריטי רעבים וצמאים, המלחים חילקו למעפילים הצמאים מים והאחרונים היו אסירי תודה.²⁷ התנהגות זו של המלחים הבריטיים לא הייתה חריגה, ברוב במקרים נעלמה התוקפנות ברגע בו תם הקרב והמלחים הניחו בצד את נשקם, חבשו פצועים, והגישו עזרה לנפגעים. נתב מקומי הוביל את האנייה אל אחד מרציפי הנמל. ב-14 במאי בשעה 10:30 נקשרה האנייה לרציף. המעפילים נלקחו למחנה המעצר בעתלית ובהמשך שחררו תוך ניכויים ממכסות העלייה. הצוות הזר לא נתבע כי קשה היה להוכיח שהאנייה הייתה בשליטתו בזמן הכנסה למים הטריטוריאליים.²⁸ 'מקס נורדאו' הייתה אנייה שונה מספינות המעפילים איתן התמודד הצי עד כה, השוני היה בגודל ובנמל המוצא. באשר לגודל נראה היה באותה נקודת זמן שיירוטן של אניות גדולות יהיה פשוט יותר. אנייה גדולה מתגלה למרחוק ושונוותה מיתר ספינות החופים בסביבה מקלה את מלאכת הניפוי והזיהוי.²⁹ לעומת זאת באשר לנמל המוצא כאן חוו הבריטים בעיה. יכולת ההשפעה, ברמה המדינית, על מדינות הגוש המזרחי ההולך ומתהווה התבררה כקטנה מאוד וגם המודיעין לא הושג שם בקלות.

---

²⁵ Admi 19532, מאת סרן דיקנס בשם מפקד המשחתת 'ג'רויס' אל SNOA, דו"ח יירוט 'מכס נורדאו', 15.5.1946 (נמצא באת"ה).

²⁶ סלוצקי - הגנה, כרך ג', עמ' 1908.

²⁷ Admi 19532, מאת סרן דיקנס בשם מפקד המשחתת 'ג'רויס' אל SNOA, דו"ח יירוט 'מכס נורדאו', 15.5.1946 (נמצא באת"ה).

²⁸ ניניאן - פטרול, עמ' 41.

²⁹ שם, שם.